

Andres Jallai: Estonia hukk, allveelaevad ja Olof Palme tapmine – suhtugem kriitiliselt ametlikesse selgitustesse

Eesti juurtega Rootsi sõjaväepiloot ja sukelduja Andres Jallai sulest on ilmunud lühikese ajaga kolm detektiivromaanit “*Spionen från FRA*” (Raadioluure spioon), “*Land-sförrädaren*” (Riigireetur) ja “*Natoagenten*” (Nato agent). Kõigi kolme raamatu teemadeks on Rootsi suurimad pärastsõjaaegsed mõistatused – võõrriigi allveelaevad Rootsi rannavetes, peaminister Olof Palme tapmine ja Estonia katastroof. Triloo-gia läbivaks mõtteks on, et Rootsi ühiskonda juhi-vad varjatud jõud, mis ei allu demokraatliku riigi kontrollile.

Eesti juurtega Andres Jallai (Rootsis Anders) on Rootsi mereväe eliitüksuse taustaga sõjaväe lendur ja tuuker, kes on Rootsis tuntud kui “mees, kes leidis DC-3”, Rootsi luurelennuki, mille Nõukogude Liit 1952. aastal Läänemere kohal alla tulistas. Lennuki vrakki olid Rootsi kaitsejõud Läänemerest kümme aastat tulutult otsinud ja meeskonnaliikmeid peeti teadmata kadunuiks. See ei ole ainus Läänemere põhjas peitunud saladus, millesse Andres Jallai on selgust toonud. Tema juhitud tuukriterühm leidis 1998. aastal üles vene allveelaeva S7, mille laskis põhja Teise maailmasõja ajal soome merevägi ja mis lebas aastakümneid Stockholmi saarestikus.

Jallaid huvitavad mõistatuslikud juhtumid, mida varjutab aastakümnetepikkune saladusloor, millesse on segatud salaluureteenistused ja mida keegi pole suutnud lahendada. Sellisteks saladusteks oli nii luurelennuk DC-3, Rootsi pärastsõjaaegsed allveelaevaskandaalid, Rootsi peaminister Olof Palme tapmine ja Estonia katastroof. Nende sündmuste kohta on Andres Jallail oma arvamus, mida ta oma raamatutes ridade vahel esitab ja mis põhineb tema pikaajalisel uurimistööl arhiivides ja isiklikel vestlustel asjasepuutuvate isikutega. Jallai allikate seas on ka Rootsi kaitsepolitsei ja sõjaväeluure töötajaid, kes on talle tema sõnul avaldanud informatsiooni, mida ta ei saa eba-meeldivusi vältides teisiti avalda kui just *thrilleri* stiilis. Sellest siis otsus kirjutada kriminaal-

triloo-gia, kus faktid on segatud ilukirjandusliku fantaasiaga.

Piloodist ja sukeldujast kirjanikuks

Kõiki kolme raamatut seob ühine peategelane – Anton Modin, kes nagu Jallai isegi, on tuuker ja piloot. Lisaks on Modin ka veel endine salaluure-töötaja, kes kaotas Estonial oma perekonna, lahkus töölt, kuna pidas Rootsi salaluure tegevust laevahukuga seotuks. Raamatus “Natoagenten” otsustab ta õnnetuse põhjusesse selgust tuua, kuid tema sihikindel uurimine viib ta erinevate riikide salaluurete huviorbiiti, kes üritavad seda jõhkralt takistada.

Oma tööotsingutes sõidab ta Eestise, et kohtuda mehega, kes töötas 1990. aastatel Eesti välisministeeriumis ja kes oli jutustanud oma tütrele, et Estonia huku eelõhtul sõidutati kahel veoautol laevale raske last – osmiumi, kobolt-60 ja cesium-137 sisaladav materjal. Autode roolis istusid eesti tsiviiltsüklistid, kuid eskortisid sõjaväelased. Modin saab kohe Eesti pinnale saabudes endale saba taha. Ühte Lõuna-Eesti tallu jõudes on vestlus endise välisministeeriumi töötajaga vaevalt alanud, kui talu aknast lendab sisse pisargaasigranaat ja tuppa tormab eriuksus – Nato sidemetega saladuslik, kuid kurikuulus Barbrogruppen.

Kuid Modini ei kõrvaldata, vastupidi, ta saab hästimaksitud ülesande USA presidendilt endalt, sukelduda Estonia vraki juurde, et tuua 6. deki kajutist numbriga 62-30 üles kohver salajaste paberitega. Modin võtab ülesande vastu kuna see annab talle võimaluse ühtlasi vrakilt üles tuua oma perekonna säilmed. Ta sukeldub, mõõdab laevavraki lastiruumis kõrget radioaktiivsust, täheldab üksel lahtimurdmise märke, leiab laevakeres augu, mis pole aga selline, mis võiks laeva uputada, ja leiab lõpuks ka kohvri ülisalajaste dokumentidega, mille ta uudishimust avab...

Sõjatehnika transport Estonial

Andres Jallai ise ei ole Estonia laevavraki juurde kunagi sukeldunud, kuid ta on vestelnud nendega, kes seda teinud. Raamatus “Natoagenten” tsiteerib ta dokumente ja ajaleheartikleid pannes tegelasi rääkima sellest, mida ta ise usub: Estonia laevaga toimunud suuremõtmelisest salakaubaveost ja relvatranspor-

tidest, sellest, et 1990. aastate alul veeti üle Läänemere reisisilaeva pardal raketiosi, võimalik, et isegi tuumaa-allveelaeva osasid, mida oli vaja lagunevast Nõukogude Liidust tol ajal valitsenud kaost ära kasutada kiiresti läände toimetada. Sellest, et Nato soovis Venemaad, sealhulgas Paldiski allveelaevabaasi sõjamaterjalist tühjendada, et sellega oli kiire, oli ju *shopping-time*, mil raha eest sai kõike!

Alul kasutati diplomaatilisi kanaleid, kui seda enam teha ei saanud, korraldas Nato oma Eesti sõjaväejuhtkonnas olevate sidemete kaudu nii, et sõjatehnika transport saaks toimuda reisisilaevaga Estonia. Rootsi oli vahendaja. Just radioaktiivse sõjatehnika transport Estonial ja sellest ikka veel lähtuv kiiritusohu võib olla põhjuseks, mis Rootsi valitsus soovis Estonia laevavraki betooniga katta ja keelab vraki juurde sukelduda. Kuigi, jah, kõik neile olulise on Nato poisid vrakilt juba ammuilma üles toonud. Nii arutlevad tegelaskujud raamatus “Natoagenten”, mille kaanel pealkirja all seisev tekst “rahvuslikes huvides müüakse hinnaalandusega” viitab sellele, et autoril on tõsi taga.

Lugedes raamatu vastukajaid Rootsis, torkab silma, et need keskenduvad küsimusele, kas raamat on hea või halb thriller, kas lugu on ikka piisavalt põnev või mitte. Keegi ei reageeri raamatus esitatud arutlustele Estonia huku ümber, mida autor peategelase suu kaudu esitab. Andres Jallai sõnul helistas talle peale raamatu “Natoagenten” ilmumist Göteborgis elav ajaloo-professor ja Eesti kaitseminister aastatel 1992-1993 Hain Rebas, kes kiitis raamatut Eesti olude ja tolaeagsete meeleolude tõetruu kirjeldamise eest, kuid Estonia huku küsimuses ei olnud ka temal midagi lisada. Õnnetuse toimumise ajal oli Hain Rebas juba aasta Eestist ära olnud ja selle kohta, kas sõjatehnikat Estonial veeti või kui suures ulatuses ei tea ta midagi rohkemat öelda ega kommenteerida, kui seda, mis lehtedes lugeda.

Rootsi salajane koostöö Natoga

Andres Jallai ei usu Estonia huku pommi-ega muudesse teooriatesse, vaid peab tõenäoliseks, et Estonia hukutas mitme teguri koosmõju – laeva halb tehniline seisund, meeskonna puudulik ettevalmistus ja tegut-

Andres Jallai on pühendunud palju aastaid sellele, et paljastada saladusi, mida Rootsi riik on aastakümneid üritanud salajas hoida. (Foto: Jonas Forsberg)

semine kriisi olukorras (*crew resource management*), lisaks suur sõidukiirus, halvad ilmastikuolud ja kõrged, viltu võõri vastu löövad lained.

Milles peitub Estonia huku saladus, kas laeva hukkumises või sellele järgnenud protsessides?

– Estonia varjas tõenäoliselt salajast sõjalise otstarbega lasti, mida Rootsi, Soome ja Eesti ametiasutused otsustasid ühiselt varjata. Sealt siis otsus laevavrakki ja hukkunud mitte üles tuua, betooniga katmise plaan ja sukeldumiskeeld.

2004. aastal tunnistas Rootsi tolliamet, et tolliameti ja Rootsi kaitsejõudude vahel oli leping Estonia laeva kasutamise kohta salajase sõjamaterjali transportiks. Õnnetuse uurimise lõppraportis polnud sellest sõnagi. Kas Te usute, et oli olemas mingi sarnane kokkulepe ka Rootsi kaitsejõudude ja kellegi vahel Eestis?

– Võimalik, et oli olemas leping Rootsi sõjaväeluure eriosakonna KSI ja reederfirma Estline vahel. Tõenäoliselt oli ka toll informeeritud. Raske on seda teada ilma tõenditeta, aga ma usun, et Estline personal oli informeeritud. Kuid see on vaid oletus.

Estonia teemalised arutelud on nii Rootsis kui Eestis vaibunud. Need, kes üritavad teemat tõstatada, kohtuvad kaastundlike pilke. Mida oleks Teie arvates vaja selleks, et Estonia huku teema satuks taas tõsiselt tähelepanu keskmesse?

– Võib-olla see, kui keegi ilma loata laevavraki juurde sukelduks.

Kas on midagi ühist Olof Palme mõrva, luurelennuki DC-3 allatulistamise ja Estonia katastroofi vahel?

– Jah, Rootsi salajane koostöö Natoga.

Te olete pühendanud palju aastaid sellele, et paljas-

tada saladusi, mida Rootsi riik on üritanud hoida aastakümneid. Kas Te leiate, et ühel riigil ei peaks olema mingeid saladusi oma kodanike ees?

– Ja, kui tegu ei ole just puhtakujuliste riigikaitseküsimustega. Sellesse kategooriasse ei kuulu aga ei salakaubavedu Nato heaks, salajane koostöö Natoga ega oma riigi peaministri mõrvamine.

Lugedes Teie blogi ja raamatut “Natoagenten” siis võib teha järelduse, et mitte KGB ja Venemaa ei ole Rootsi probleemiks vaid hoopis CIA?

– CIA kuulub Natosse, samuti teised salaluureteenistused nagu näiteks briti MI6 ning prantsuse ja saksa salaluured. Samuti paljud ametkonnad USAs nagu NSA ja DIA. Venemaa salaluuretel KGB ja GRU on kogu problemaatika samuti oma osa, mida ma kirjeldan oma esimeses raamatus “Raadioluure spioon”.

– Minu raamatutriloogia mõtteks on luua uus arusaam sellest, kuidas meie mõtteid ja väärtushinnanguid manipuleeritakse oskuslike salaluureteenistuste poolt, nagu KGB ja CIA seda ju on. Sellepärast peaksime me avalikult pakutavat informatsiooni senisest kriitilisema pilguga hindama. Ja ka lääne salaluurete külma sõja aegset rolli tuleb rohkem valgustada ja ümber hinnata.

Teie raamatuid loetakse huviga Rootsi Kaitseministeeriumis. Kas olete ehk saanud pärast oma raamatute ilmumist “hoiatusi” mustade prillidega meestelt?

– Ei, aga olen kogenud nendepoolset ebatavaliselt lähedalletükkivat huvi.

Milline on Teie Eesti tagapõhi?

– Minu isa Viktor Jallai, on sündinud Vastseliina lähistel Setumaal ja ema Viola Narvas.